

حفاظت از محیط زیست

اداره ملی حفاظت محیط زیست
مقاله علمی دانشجو

NAME: FAIAZ "HAMRAH"

CON: 0790069580

FAIAZHAMRAH001@GMAIL.COM

STUDENT OF ECONOMY FACULTY

LIVE IN MAZAR E SHARIF

مقاله علمی دانشجو

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

جمهوری اسلامی افغانستان
اداره ملی حفاظت محیط زیست
مقاله علمی دانشجو

(حفظ محیط زیست)

فهرست مطالب

1 : عوامل الودگی هوا و راه های حل ان در شهر های بزرگ

❖ عوامل طبیعی

- 8 .....اتش سوزی ها
- 9 ..... باد ها
- 10 .....گردریز ها

❖ عوامل مصنوعی یا ساخت بشر

- 12 ..... حمل و نقل
- 13 ..... صنعت
- 14 ..... مواد ضاید

2 : همیت همکاری مردم در امر مبارزه با چالش های محیط زیست

❖ همکاری مردم

- 19..... نظافت شخصی
- 20..... نظافت محیط داخل
- 21..... نظافت جامعه

❖ اهمیت همکاری در محیط

- 22..... نماد زندگی
- 22..... حس وجدان
- 23..... کمک و همکاری
- 23..... وظیفه انسانی

3 : جایگاه محیط زیست در دستورات دینی

- 26 ..... عدالت محیط زیست
- 26 ..... لاضرر محیط زیست
- 27 ..... آبادی محیط زیست
- 27 ..... جلوگیری از تخریب محیط زیست
- 28 ..... توسعه محیط زیست
- 28 ..... اصل بهداشت محیط
- 29 ..... بهداشت هوا
- 29 ..... بهداشت اب
- 30 ..... بهداشت صوتی
- 30 ..... بهداشت زمین
- 31 ..... بهداشت زیاله و
- 32 ..... توسعه فضای سبز

مقدمه

در جهان کنونی بشر متوجه عواقب زیانبار بهره برداری بیرویه از طبیعت و پیدایش انواع آلایندهها در محیط زیست خود شده است. پیشرفت و توسعه عنان گسیخته و بدون برنامه ریزی همه جانبه، با تخریب و آلودگی محیط زیست همراه است، پیشرفت ظاهری موجود عملاً منجر به بهره‌گیری برخی اشخاص یا مؤسسات و کشورهای محدود از این پیشرفتهای شده است سرمایهها، امکانات و رفاه خود را چند برابر کردهاند اما در مقابل، طبیعت تخریب شده و آلودگی زمین، آب و هوا و محیط زیست جهان گسترش یافته است.

«بنا به آمارهای سازمان ملل، حدود 98 درصد دی اکسید کربن و سایرگازهای مضر جو مربوط به کشورهای صنعتی و فقط دو درصد سهم کشورهای جهان سوم می باشد. در این راستا، در کمتر از دو قرن با مصرف سوختهای فسیلی و نابود شدن جنگلها، مقدار کل دیاکسید کربن در اتمسفر به

میزان 25% بالا رفته است.» (شماره 13 مقاله تهدید جانی زیست کره)

نگاه جهانی به سایر مؤلفه‌های زیست محیطی در جهان نیز، وضعیت مخاطره آمیزی را نشان میدهد.

«در بعضی از نقاط جهان جنگل زدایی با سرعت سرسام‌آوری در جریان است. سالانه 17 میلیون هکتار، (منطقه‌های به وسعت دو برابر کشور اتریش)، از وسعت جنگلهای کره زمین کاسته میشود. بدین ترتیب، ریه‌های زمین در حال چروکیدهدشدن و تحلیل رفتن است.»

کارخانجات تولیدات صنعتی قسمت عمده زباله‌های شیمیایی مضر جهان را تولید میکنند.

امیدوارکننده ترین چیزی که درباره‌ی وضعیت اسفناک محیط زیست دنیای

معاصر، یعنی دنیای مواجه با بنبست میتوان گفت این است: مردم سراسر دنیا خود به این حقیقت پی برده‌اند که فعالیت انسان میتواند سیاره‌ی زمین را نابود کند. خطراتی مثل گ رم شدن کره‌ی زمین، تخریب لایه‌ی ازن، بیابانیشدن زمین - های مزروعی که درگذشته‌های نه چندان دور اغراق‌آمیز یا کم اهمیت مینمود، اکنون نه تنها واقعی، بلکه بسیار مهم و وحشتناک به نظر میرسند.

«به هر حال، امروزه سیاستمداران غرب هم ملزم به رعایت مسایل محیط زیست هستند. لاقلاً از این به بعد ناگزیر هستند این امر را رعایت کنند، چون افکار عمومی غرب احساس خطر کرده‌است و توده‌های میلیونی مردم در این امر دخالت میکنند. تقریباً در تمامی کشورهای توسعه یافته احزاب طرفدار محیط زیست و اکولوژیستها قدرت یافته‌اند و مردم احساس خطر میکنند و در حقیقت این مردم هستند که برای حفظ طبیعت و سلامت و محیط خود، سرمایه داران و سیاستمداران را ملزم به رعایت مسایل زیست محیطی مینمایند.» (پاپلی یزدی، 1374).

آلودگی و نابودی محیط زیست مثل آتشی است که هیزم تر و خشک و گناهکار و غیرگناهکار را با هم میسوزاند، بنابراین لازم است تمامی ساکنان کره زمین برای توسع ه پایدار و جلوگیری از تخریب محیط زیست و آلودگی، مشارکت کنند.

اکنون برای اولین بار در تاریخ، افزایش نیاز بشر به غذا با محدودیتهای زیست محیطی روبرو شده است. اقیانوسها و دریاها دیگر قادر نیستند ماهی بیشتری عرضه کنند، مراتع دیگر تحمل چرای دامهای بیشتری را ندارند و زمین-های کشاورزی هم محصولی بیش از آنچه اکنون میدهند، نمیتوانند عرضه کنند (براون و لستر و کین، 1995/م/1374ش).

اکنون سالانه جمعیتی معادل 1/5 برابر جمعیت ایران به جمعیت جهان افزوده می‌گردد. به عبارت دیگر هر ماه جمعیتی معادل جمعیت کشور بولیوی به تعداد ساکنان کره زمین اضافه می‌گردد.

موضوع دیگر در بحران محیط زیست، افزایش بی‌رویهی جمعیت است. در منابع اسلامی درباره افزایش جمعیت مسلمانان به عنوان يك امتیاز روایاتی داریم. ولی مسأله مهم این است آیا این، قاعده می‌باشد و باید در همه زمانها اجرا شود و جمعیت همچنان افزایش یابد و یا اینکه قاعده نمی‌باشد و صرفاً يك برنامه مقطعی است. در شرایط زمانی خاصی در موقعیت مکانی ویژه‌ای، افزایش جمعیت می‌تواند باعث رشد و پیشرفت جامعه و بهبود زندگی گردد. همین ابزار رشد و توسعه و قدرت، اگر از حد و مرز خود خارج شود میتواند به صورت يك اهرم ویرانگر نیروهای اقتصادی و پشتوانه‌های فرهنگی و علمی درآید. از منظر اسلام افزایش جمعیتی مطلوب است که با کیفیت همراه باشد. یعنی اگر تربیت آنها و فراهم کردن شرایط ازدواج، شغل و مسکن نباشد افزایش جمعیت موجب ذلت جامعه اسلامی می‌گردد و حدیث پیامبر در مورد مباحث کردن پیامبر به جمعیت مسلمانان، به معنای آن است که مسلمانان محتاج، فقیر و عقبمانده و معتاد و ... نباشند.

زمانی که جمعیت افزایش می‌یابد، باید متناسب با آن، ساختارهای تولیدی جامعه نیز گسترش پیدا کند تا آن جامعه بتواند با دست خود نیازهای خویش را برطرف کند، ولی اگر چنین تعادلی به وجود نیاید، جمعیت، نیازمند و وابسته می‌شود. رشد بی‌رویهی جمعیت، تصویری فاجعه‌بار را به صورت فقر و گرسنگی، بیکاری و ویرانی زیست محیطی ارایه داده و به از دست دادن تدریجی مواد خام مانند نفت و گاز منجر می‌گردد.

افزایش بی‌رویهی جمعیت، هر برنامه یا طرح سازندگی را محکوم به شکست خواهد ساخت، مگر اینکه چند صباحی در اثر فروش هر چه بیشتر مواد خام مانند نفت، گاز، مواد معدنی و ... آرامشی نسبی حاکم گردد.

لین وایت در سال 1976 در مقالهای تحت عنوان «ریشه‌های تاریخی بحران-های اکولوژیک ما» چنین اظهار نظر کرد: دیدگاه اسلام نسبت به محیط زیست بر تقدس عالم طبیعت که آفریدهی خداوند است که مسلمانان و دیگر معتقدان ادیان ابراهیمی یعنی یهودیان و مسیحیان، همه در مقابل او سجده می‌کنند، استوار می‌باشد. بنابراین، اسلام یاد آور چیزی است که غرب آن را به برکت ادیان ابراهیمی بدست آورده و امروز از دست داده است (شکوهی، 1372). در این مقاله ایشان به تحلیل علل تخریب محیط زیست پرداخته است و آن را ناشی از، دست رفتن بینش مسیحی و یهودی نسبت به انسان دانسته و (از ظهور مدرنیسم و بینش اومانیستی و پیدایش علوم سکولار که ارتباط چندانی با ادیان ندارد، انتقاد نموده است.)

امروزه ضرورت تدوین اصول اخلاق زیست محیطی که به آرمانهای اخلاقی الهی توجه داشته باشد و در عین حال توسعه و بهبود زندگی مادی را نیز در برگیرد، جدی تر از هر زمان دیگر احساس میشود. چنین مجموعه‌ای از اصول و مبانی نمی‌تواند به نحو جامع بصورت فردی یا گروهی تدوین گردد، زیرا نیازمند مبانی هستی‌شناسی و انسان‌شناسی، از منبغی فرای طبیعت می‌باشد و آن آموزه‌های وحیانی است. در ابتدا به تعریف علمی محیط زیست پرداخته و سپس اصول اخلاق زیست محیطی را بررسی می‌نماییم:

محیط زیست عبارت است از تمام چیزهایی که در اطراف ما وجود دارند و روی آنها تأثیر می‌گذاریم و آن‌ها نیز ما را متأثر می‌سازند

موضوعات و معلومات مختصر در باره الودگی انواع ان و عوامل به وجود آمدن ان

تعریف الودگی

وارد شدن هر گونه ماده خارجی به آب ، هوا ، خاک و زمین به میزانی که کیفیت فیزیکی ، شیمیایی یا بیولوژیکی هن را به گونه ای تغییر دهد که به حال انسان یا سایر موجودات زنده یا گیاهان یا آثار و ابنیه مضر باشد

تعریف الودگی هوا

الودگی هوا عبارت است از وجود هر نوع الاینده اعم از حامد، مایع، گاز، و یا تشعشع پرتوزا و غیر پرتوزا در هوا به مقدار و در مدت زمانی که کیفیت زندگی را برای انسان و دیگر جانداران به خطر اندازد و یا به آثار باستانی و اموال خسارت وارد کند

الاینده های اولیه و ثانویه

الاینده های اولیه الاینده هایی هستند که مستقیماً نشأت گرفته از منابع الودگی هستند و بصورت مستقیم وارد اتمسفر شده و به همان ترکیبی که وارد هوا شده اند در هوا حضور داشته و قابل اندازه گیری هستند منواکسید ، کربن ، هیدروکربنها ، اکسید ها نیتروژن ، گوگرد ، گرد و بار و غیره

الاینده های ثانویه که در اثر بر هم کنش عوامل محیطی مانند نور خورشید ، رطوبت و واکنش های فتوشیمیایی ، هیدرولیز ، اکسیداسیون بز روی الاینده های اولیه تولید می شوند و بطور کلی منشأ این الاینده ها الاینده اولیه هستند که و وارد اتمسفر می شوند این الاینده شامل ازن ، پراکسی استیل نیترات ، اسید سولفوریک و اسید نیتریک هستند

منابع الودگی هوا

❖ طبیعی

اتش سوزی ریزگرد ها خاک میکروبی اتش فشان

❖ دست بشر یا مصنوعی

حمل و نقل صنعتی و کشاورزی مواد زاید متفرقه

شاخص کیفیت هوا

شاخصی است که برای گزارش روزانه کیفیت هوا به کار میرود و نشان می دهد که هوا جقدر پاک یا الوده است و اثراتی به الودگی شما دارد

تفسیم بندی شاخص کیفیت هوا

- رنگ سبز از 0 تا به 50 که رضایت بخش میباشد و بی خطر
- رنگ زرد از 50 تا به 100 کیفیت هوا بهتر مگز به افراد که حساسیت دارند
- رنگ نارنجی از 100 تا به 140 ناسالم باری افراد حسای به مریضان شش و یا قلبی
- رنگ سرخ از 150 تا 200 ناسالم به سلامتی افراد مظر است و اقرات جدی دارد
- رنگ بنفش از 200 تا 300 خیلی ناسالم هشدار برای سلامتی
- رنگ ارغوانی بالاتر از 300 خطرناک خطاری حدی برای سلامتی و اعلام وضع اضطراری

انواع محیط زیست

- طبیعی
- اجتماعی
- مصنوعی

فصل اول

عوامل الودگی هوا و راه های حل ان در شهر های بزرگ

معلومات مختصر

الودگی محیط زیست و یا هوا بعضا قابل کنترول و پیشگیری میباشد اما در بعضی جاها انسان قادر به کنترول و پیشگیری ان نیست اما امروز انسانها تا حدی توانستن که در بعضی جاها که قبلا قادر به پیش گیری نبود اندکی دخالت کنند و تا جایی کار برای پیشگیری ان کنند در این فصل شما به انواع عوامل الوده کنند آشنا شده و در باره پیش گیری ان معلومات دریافت خواهید کرد تمام عوامل به صورت جمعی بیان شده و راه های حل که امروزه بشر برای جلوگیری از ان استفاده میکند نیز بیان گردید است

عوامل عمده که باعث الودگی هوا میگردد و یا هم به شکلی به الودگی محیط ربط دارد

- عوامل طبیعی
- عوامل مصنوعی یا اجتماعی

❖ عوامل طبیعی که باعث الودگی هوا میگردد

عوامل طبیعی که دست بشر نبوده و به صورت طبیعی باعث ایجاد الودگی در ساحات مختلف و در اوقات مختلف میشود که جلوگیری از ان امر سخت و بسا مشکل میباشد و امروزه اکثر شهرها از این ناحیه متاثر هستند این عوامل شامل

1 : آتش سوزی ها

چنانچه همه در این مورد معلومات کافی دارند که تمام کشورها و شهرهای بزرگ دارای یک سیستم تخنیک پیچیده و طبیعت به خصوص میباشد

در این جا زمانیکه از آتش سوزی به عنوان الوده کننده محیط زیست بحث میشود به 2 عامل عمده نیز اشاره میشود بخش طبیعی و دست بشر

بخش طبیعی که در آتش سوزی ها نقش دارد

بعضی شهرهای بزرگ که در کنارهای کوههای آتش فشانی قرار دارند و یا در نزدیک ان میباشد بعضا این انفجار این آتش فشان ها و یا هم همان دود که از مزابه این کوهها بر میخیزد باعث الودگی شهر میگردد که بعضا این انفجارهای بزرگ آتش فشانها غیر این که محیط زیست را اسیب میرسانند باعث آتش سوزی های بزرگ نیز میشوند که داخل شهر و یا اطاف ان را مضرر میسازد اما الودگی ان به یک مدت طولانی این شهرها را متاثر میسازد

مثال <<<

و یا کشورهای که در کنار بحرهای بزرگ قرار دارند و به دلیل هوای مرطوب و بارانهای شدید و رعد و برقهای که صورت میگیرد بعضا دچار آتش سوزی در داخل شهر و یا اطراف ان میشود که بعضا طولانی مدت و بعضا کوتا مدت باعث الودگی محیط زیست و هوا میگردد

مثال <<<

اما بعضا این آتش سوزی ها علل تخنیک میداشته باشند

بعضا نظر به بعضی حالات این علل های تخنیک باعث آتش سوزی های بزرگ و کوچگ میشوند از برج های برق تا تانک تیل ها و غیر موارد هستند که بر اثر عوامل طبیعی باد و یا عوامل انسانی و بیکفایتی افراد سبب آتش سوزی های بزرگ میشوند که محیط زیست را الوده می نمایند تخنیک پیچیده امروز که در اکثر موارد باعث به وجود آمد این چنین فاجعه ها میشود

2 : باد ها

یکی دیگر از عوامل بزرگ که باعث الودگی هوا در شهر های بزرگ میشود باد های موسومی و یا منطقوی همان جغرافیا یا همان منطقه میباشد

بعضا شهر ها در مناطق جغرافیایی قرار میگیرند که ان ساحات داری باد های موسومی و فصلی قوی میباشد

و معمولا این باد ها به شکل مستقیم و پراکنده میوزند

در صورت که این باد ها شکل مستقیم داشته باشند و به یک مسیر حرکت کنند در این صورت تحدید برای محیط نمی باشند و حتا برعکس باعث ایجاد حس خوب و حتا بعضا باعث ایجاد باران ها خوشایند نیز میشود که خود محیط را پاک میکند

اما در صورت که حالت پراکنده را به خود بگیرند این جاست خطر جدی برای محیط میشوند
هوا معمولا دارای یک تعداد گازات مختلف است که هر کدام به صورت منفرد در هوا در حال حرکت میباشد و زمانی که این باد های پراکنده شروع به وزیدن میکنند گازات مختلف را از چندین جای جمع اوری می نمایند که باعث تعامل انها و ایجاد کثافت ها شده و محیط شهری را که در ان باد میوزد را الوده میسازند یعنی این باد های پراکنده الودگی های چندین منطقه را یکجا نموده به بصورت جمعی به هر طرف بخش میکنند

و یا هم شهر های بزرگ که درکنار ریگزار ها و یا هم دشت های قرار دارند که با شروع این باد های قوی و طولانی تمام شهر و یا محل از ریگ و خاک همان اطراف شهر پر میشوند

مثال <<< در مثال اول ایران که در یک منطقه جغرافیایی قرار گرفته که باد های خیلی قوی دارد
و در مثال دوم دوی که خود شهری بین اب و ریگ زار میباشد

3 : ریز گرد ها

یکی دیگر از بخش های که باعث الودگی هوا میگردد ریزگرد های است که در محیط هوا در همه جا قرار دارند
که بعضا قابل دید نمی باشند اما اگر الودگی به حد کافی بیشتر شود قابل دید میگردد و همچنان شما میتوانید در پرتو نور نیز انها را تماشا کنید

ریز گرد ها معمولا به صورت کند وارد محیط میشوند و از داخل شهر شروع تا به اطاق نشیمن خانه ها نیز در حرکت میباشد

این گرد های کوچک حصه بزرگ از الودگی های شهر ها و مکان ها تشکیل میدهد و یکی از بزرگترین عامل مریضی های نفس تنگی ، سرفه ، قلبی و غیره میباشد

که در دراز مدت باعث ایجاد مریضی های مذکور نزد افراد میگردد
همچنان ایجاد فضای سبز میتواند یکی از بهترین راه حل های این بخش از الودگی باشد

راه های حل الودگی هوا از نظر طبیعت

چنانچه که قبلا ذکر گردیده بعضی از عوامل طبیعی که باعث الودگی هوا میشود کنترل ان از دست بشر خارج است اما در بعضی از این عوامل بشر میتواند نقش خود را داشته باشد

1 در بخش آتش سوزی

که یکی از گزینه های الوده کنند هوا میباشد میتوان به اشکال ذیل از ان جلوگیری کرد

- شهر ها باید به صورت طبیعی از ساحات مشکوکه جغرافیایی دور واقع باشند
- سیستم تخیکی شهر ها باید به طور منظم چک گردد که در صورت بروز مشکل پیشگیری گردد

2 در بخش باد ها

میتوان راه کار های ذیل را در نظر گرفت

- ایجاد شیلات های گسترده که خود یک نوع فلتر بادی میباشد
- و همچنان ایجاد نوع از فلتر های بادی که در کشور عربستان برای فلتر کردن ریگ از ان استفاده میشود

3 ریز گرد ها

- ایجاد فضای سبز
- نظافت محیط
- و پاک کاری دوامدار

عوامل مصنوعی یا اجتماعی و یا هم دست بشر

1 : حمل و نقل

یکی از بزرگ ترین الوده کننده شهر های بزرگ سیستم حمل و نقل و اراده جات ان ها میباشد تمام وسایل که شامل سیستم حمل و نقل میشوند به گونه خاص از خود یک نوع الودگی را پخش میکنند که بشر امروزه اهسته اهسته در صدد از بین بردن این ضعف ها میباشد معمولاً این الودگی حمل و نقل از بخش های زیر به وجود می آید

ازدهام ترافیکی

یکی دیگر از منابع الوده کنند هوا ترافیک پیش از حد میباشد چه این ترافیک وسایت باشد یا خود مردم به این معنی که تجمع زیاد نیز باعث الودگی میگردد ازدهام وسایط که یک مثال واضح و اشکارا است و امروزه در اکثر کشور های جهان یک مشکل عمده تلقی شده و هموار برای حل ان میکوشند

موتور یا وسایط غیر معیاری

در بازار هر کشور و هر شهر درهمه جا بعضی از بازار های وجود دارد که اجناس و وسایل غیر معیاری را به فروش میرسانند که بعضاً موتورها موتور سیکلت ها و غیره وسایل متحرک نیز شامل ان میباشد این وسایل به گونه های خاص خود باعث الودگی میشوند بعضی از وسایل به علت فرسودگی و کهنگی باعث

دود ، تیل ریزی ، صدای ناهنجار و فرسودگی ماشین که خود منبع الودگی است غیره میشوند همچنان موتورسیکل های غیر معیاری که بعضاً دود ، موبلین ریزه ، صدا های ناهنجار و غیره چیز های میشود

ماشین های استحلاک

ماشین های که کهنه شدن و به دوران استحلاک خود رسیدن این ماشین ها چه از موتور باشد یا خودرو های بزرگ و یا هم موتور سیکلت در صورت که در حالت استحلاک قرار گیرند دیگر به صورت درست کار نمین باعث دود غلیظ میشوند که به مدت طولانی در هوا باقی میمانند و تا یک مدت طولانی هوا را الوده نگهمیدارد

عدم رعایت مکلفیت های رانندگی

تیز چلانی نیز باعث به وجود آمدن گازات سلفر و گوگرد گردید که این ها در زمان تعمال با گازات هوا خود به کثافات و گرد ریز های کثیف تبدیل میشوند

و خاک باد کردن در سرک ها که معمولاً خاک نشسته بر روی کناره سرک در هوا مدغم میگردد و یا استفاده از پمپ ماشین های که باعث آتش از دود رو موتور میشود که خود یک منبع گازات نجیبه میباشد

استفاده از وسایل غیر معیاری و سوخت ارزان

استفاده از وسایل غیر معیاری یعنی تیر های کهنه یا بدل و یا هم ماشین های مستحک باعث الودگی گردید چون این وسایل استحلاک گردید و در عین استفاده خود باعث ایجاد الودگی می گردد و یا سوخت بی کیفیت که باعث دود غلیظ و یا سبک میشود

2 : صنعت

صنعت که دست بشر بوده و انسان ان را به وجود آورده هیچ گاهی بدون نواقص نبوده و هر روزه به صورت فراوان نواقص ان دریافت و کوشش برای از بین بردن این نواقص می شود و یکی از بزرگ ترین منابع الوده کنند محیط زیست همین الودگی صنعتی میباشد

مثال ایجاد فابریکه ها

فابریکه های که کار انسان ها را به صورت کلی خیلی اسان ساخته و باعث راحتی انسان ها شده از طرف دیگر یک علل عمده الودگی نیز بوده و روزانه به هزار ها تن را به اثر الودگی هوا به کام مرگ میرساند

فابریکه های که باعث ایجاد دود های انبوه گازات نجیبه و همچنان گرمای گازات شده و باعث تعامل ان و الودگی میشود دود های انبوه که در هوا مدغم میگردد و در مدت بسیار کم باعث الودگی هوا و ایجار گردریز های کثیف میشود همچنان گازات نجیبه که در هوا مدغم شده با گازات دیگر یکجا شده و خود عامل کثافت میباشد و گرمای ای فابریکه ها که باعث تکامل و تعامل گازات اطراف این جا بوده و باعث الودگی ان محل میشود که بعدا توسط باد ها به مناطق دیگر نیز سرایت میکند

مثال <<< فابریکه های مواد سوختی
فابریکه های مواد پلاستیکی
فابریکه های مواد اهنی
حمام های شهری

مثال ایجاد ماشین الات بزرگ

ماشین های بزرگ که کار ده ها انسان را اسان ساخته اما از طرف باعث الودگی محیط همین انسان ها میشود مواد سوخت اکثر ماشین ها دیزل بود و ان یکی از بزرگ ترین تولید کننده دود غلیظ است که باعث الودگی میشود و یا هم استفاده متواتر از این ماشین ها و ندادن وقفه بر انها که باعث ضعف ماشین شده و باعث ایجاد هوای الوده دود الوده و صدای ناهنجار میشود

مثال <<< ماشین های سوخت
ماشین های ذوب آهن
ماشین های وسایط

ساخت وسایل

ساختن یک وسیله به مواد زیادی نیاز دارد اما بعد از استفاده این موا ضایعات ان نیز به جا میماند که خود باعث الودگی میگردد

یعنی اگر یک وسیله را دستی یا توسط یک مشاین دیگر به وجود بیاورید و یا هم بسازید ضایعات ان مواد باقی میماند که در صورت از بین نرفتن خود باعث الودگی محیط میشود و تبدیل به کثافت های جامد و یا گردریز های الوده میشود

3 : مواد زاید

مواد که دیگر ضرورت بشر نبوده و باید دور انداخته شود و یا از بین برده شود اما بعضا این مواد درست از بین نمیرود و یا خود از بین بردن ان باعث الودگی میشود

ضایعات انسانی

ضایعات پلاستیکی

ضایعات ماشینی

این ها همه تا زمانیکه درست از بین برده نشوند خود یک منبع خوب الودگی هوا میباشد و باعث الودگی محیط میشوند بوی بد ، غبار ، جامدات کثیف ، مایات کثیف ، و غیره

4 : متفرقه

مواد ، ضروریات ، وسایل و چیز های که انسان ها با ان سروکار دارند و یا از ان استفاده میکنند وقتی بحث متفرقه میشود همه این موارد شامل ان است جز نظافت شخصی ، نظافت مکانی ، نگهداری محیط ، و دیگر موارد

مثال نظافت شخصی

زمانکه شما به نظافت شخصی خویش متوجه باشید و مدام به خود رسیدگی کرده و تمیز و باسلیقه باشید شما یک الگوی خوب به دیگران نیز خواهید بود و خود باعث ایجاد یک فضای دلنشین و پاک میباشید در صورت که شما به نظافت خویشتن توجه نداشته باشید غیر اینکه شما خود درست و منظم به نظر نمی رسید یک منبع خوب الوده کنند نیز میباشید و خود باعث الودگی محیط میگرددید

مثال نظافت مکانی

نظر به متن قبل در صورت که شما به خود میرسید پاک هستید شما به مکان بودباش خود نیز باید عین دید را داشته باشید در صورت که مکان شما کثیف باشد و شما اندک وقت تان را برای تمیز کردن ان استفاده نکنید پش شما یک منبع خوب دیگر برای الوده کردن محیط داخل و یا بیرون از خانه ساختید

نگهداری محیط

یعنی از وسایل درست استفاده کردن هر چیز را هر طرل ننداختن بی اعتنائی نکردن از وسایل درست استفاده کردن در صورت که شما بی اعتنا باشید و از وسایل شخصی ویا هم عامل منفعه درست استفاده نکنید و هر چیز را که بخواهید هر طرف بیندازید پس اینجاست که شما بزرگترین الوده کننده این همه بخش ها استیند

راه های حل این الودگی ها

1 حمل نقل که میتوان توسط راه کار های ذیل از الودگی هوا جلوگیری نمود

- جمع اوری وسایط غیر معیاری از شهر
- جمع اوری وسایط کهنه از شهر
- ممنوع قرار دادن سوخت های بی کیفیت
- ممنوع قرار دادن سبقت وسایت در سرک های قیر نشده

2 صنعت نیز میتوان به شکل ذیل از ان جلوگیری کرد

- بیرون ساختن کار خانه ها ، فابریکات ، از داخل شهر به یک نقطه دور از شهر
- بند ساختن کارخانه و فابریکات غیر معیاری
- ممنوع کردن از استفاده سوخت های غیر معیاری چون ذغال سنگ و یا چوب
- پیشنهاد برای نصب فلتر های دود
- جمع اوری ضایعات مواد صنعتی و انتقال ان به دور دست

3 مواد ذاید

- جمع اوری ان به وقت معین و انتقال ان دور از شهر و از بین بردن ان
- ایجاد محل های مربوط این ذایات در داخل شهر و انتقال ان به بیرون
- انتقال ان به صورت فنی که به دیگر محیط ها اسیب نرساند

4 متفرقه

- ایجاد پارک های شهری
- مناطق سبز
- سرسبزی شهری
- ایجاد کثافت دانی ها در هر محل ان هم به شکل فنی
- اطلاع رسانی به مردم در باره نظافت شخصی ومحیطی

فصل دوم

اهمیت مردم در امر مبارزه با چالش های محیط زیست

معلومات مختصر

خوب قسمیکه همه در این مورد معلومات دارید و میدانید که یگانه منبع که میتواند دوباره این محیط الوده را پاک سازد و یا هم از الوده شدن ان جلوگیری نماید بشر میباشد انسانها که بعضا باعث الودگی هوا میگردند در عین حال میتوانند که منبع ختم این الودگی نیز باشند بشر به گونه های مختلف از نظافت شخصی شروع تا محیط خانه و تا جامعه میتواند سهم خود را در پاک نگهداشتن ان ایفا نماید

و رسیدیم سر بحث اهمیت ان هر ان کاری را که شخصی برای پاکی و تمیز نگهداشتن محیط انجام میدهد چه محیط داخل خانه شخص و یا جامعه که در ان زندگی میکند از اهمیت خاصی برخوردار است خوب برای معلومات بیشتر به فصل ذیل میپردازیم

دخالت مردم در امر مبارزه با الودگی

نظافت شخصی

اول ترین بخش که یک انسان میتواند از ان برای رفع الودگی استفاده کند نظافت شخصی خود شخص میباشد یعنی اول تر از همه یک شخص باید به فکر پاکی و تمیز نگهداشتن شخص خویش باشد و بعدا دیگر موارد نظافت شخصی از چند بخش منشا میگیرد

اگر قرار است یک شخص بخواهد که نظافت شخصی خویش را رعایت کند باید این 2 اصل عمده نظافت بدن و نظافت وسایل همراهی خود را که همیشه در کنار خود دارد را پاک نگهداری کند انها را تمیز کند و به انها رسیدگی کند افکار شخص میتواند خود تعین کنند این مسیر باشد اگر قرار باشد شخص با سلیقه باشید پس شما حتما به نظافت خویش توجه میداشته باشید و اگر برعکس یک شخص بی سلیقه باشید پس بدون شک شما در نظافت خویش تن نیز کند خواهید بود پس تمیز نگهداشتن خویش را یک امر ضروری پنداشته و به ان توجه کنید قرار نیست که خرچ کنید نخیر فقد تمیز باشد خوب به هر صورت برای نگهداشتن نظافت شخصی ای 2 اصل ضروری است

❖ بدن پاک

خوب اولین چیزی که انسان میتواند از ان برای یک شروع خوب و برای رفع و یا جلوگیری از الودگی انجام دهد بهداشت خودی شخص و پاکی بدن ان میباشد انسان باید همواره مراقب خویش باشد سلیقه بهتر خیلی خوب است در کنار سلیقه بهداشت هم میتواند بهترین باشد در عین حال تمیز بودن کاریست بسا عالی

خود برای داشتن تن پاک معمولا این نکات مد نظر گرفته میشود

- حمام گرفتن در روز و یا یک روز در میان
- شستن روی و دست
- رعایت بهداشت
- وسایل همراه
- پاک نگهداشتن تلفون
- پاک نگهداشتن کمپیوتر
- در اقایان وسایل چون ساعت ، بکس جیبی ، انگشتر
- در خانم ها وسایل چون دستکول ، زیورات ،
- پاک نگهداشتن پوشاک
- بوت ، چبلی

نظافت محیط داخل

زمانیکه بحث از نظافت شخصی به نظافت محیط داخل میشود

موارد چون نظافت اطاق ، نظافت وسایل اطاف ، و غیره در آن شریک است یعنی زمانیکه شما میخواهید محیط داخل را پاک نگهدارید این محیط داخل شامل محل زندگی شما میشود که میتواند دارای اطاق ها اشبزخانه تشناب حویلی باشد

و شما باید تمام این وسایل که در بین این بخش ها وجود دارد را پاک و تمیز نگهدارید تک تک آنها را پاک کنید و طبق یک تقسیم اوقات برای تمیز کردن هر کدام آنها وقت بگذارید بعد از نظافت شخصی نظافت محیط داخلی رول عمده را در پاک و عدم الودگی هوا ایفا میکند که باید انرا مراعات کنید

نظافت محیط داخل را بشکل کتگوری بندی آغاز مینمایم یعنی در یک خانه به چه اندازه اطاق است و داخل این اطاق ها به چه اندازه وسایل است

به شکل ساده ما میتوانیم با داشتن یک تقسیم اوقات ساده برای پاکی محل زیست خود استفاده کنیم خوب بطور عمده برای پاک نگهداشتن محیط داخل این چنین عمل میکنند

نظافت اطاق ها

هر خانه دارای یک تعداد اطاق های است که در آن زیست دارید اطاق خواب ، اطاق نشیمن ، اطاق غذا خوری ، مهمان خانه ، اشبزخانه ، تشناب ، و غیره

یعنی تمام این ها باید به شکل ترتیبی و مکرر تمیز شوند یعنی طبق یک تقسیم اوقات از قبل تعیین شده باید هر کدام پاک کاری شوند به گونه مثال

• اطاق خواب

شما باید هر روز اطاق خواب تان را مرتب کنید بر علاوه مرتب کردن آن باید هر یک هفته بعد تمام روجایی ها ، پوش بالشت ، پوش لحاف ، سر تختی ، و دیگر اشای مربوط به آن را شستشو نمایید در عین حال هر روز باید آنها را پاک کنید و در برابر نور خورشید قرار دهید و مانند این دیگر موارد

• اطاق نشیمن

همچنان اطاق نشیمن تان که روزانه آنجا میباشید و راحت کار های خود را از آنجا پیش میبرید شما باید هر روز وسایل مربوط به آن را در برابر اشعه خورشید قرار دهید هر هفته یک باز سر کوچی های تان را بشوید و در عین حال هر روز یا یک روز دی میان وسایل که از آن استفاده میکنید را پاک کاری کنید

• اطاق غذا خوری

اطاق غذا خوری که شما وعده های غذا خوری تان را در آنجا انجام میدهید از هر نگاه باید پاک باشد شما باید هر روز میز غذا خوری تان را پاک و تمیز کنید در عین حال از دسمال های یک بار مصرف استفاده کنید وسایل مربوط به آنجا را هر روز پاک کنید ببیندبار نباشید

● مهمان خانه

مهمان خانه که یکی از بخش های مهم خانه ما محسوب میشود و در چشم همه نمایان میگردد میتواند یک الگوی خوبی از نظافت شما در خانه شما باشد و مردم از طریق ان شما را قضاوت خواهد کرد وسایل انجا باید هر روز پاک شود باید در معرض اشعه افتاب قرار گیرد تا میکروب های ان از بین برورد

● اشپز خانه

اشپز خانه که یکی از بخش های مهم محسوب میشود نظر به همه این ها باید پاک باشد و شما باید به صورت روزانه و هفته تمام وسایل انرا پاک کاری کنید که قرار کار های ذیل است

- شستن ظرف ها هر روز
- شستن وسایل پخت و پز هر روز
- شستن وسایل دیگر
- پاک کردن چیز های که انرا نوش جان میکنید
- داشتن هواکش خیلی خوب خواهد بود

● تشناب ها

تشناب که از جمله مهم ترین بخش برای رفع الودگی خواند میباشد یعنی اگر شما میخواهد الودگی را به طور کلی از خانه و محل زندگی خویش از بین ببرید پس نکات ذیل را در تشناب های خود مدنظر بگیرید

- شستن هر روز ان
- استفاده از الکل برای ان
- مواد ضد عفونی

در اخر شما نظر به اینکه میخواهید محل زندگی تان را از الودگی پاک کنید این کار ها را نیز انجام دهید

- شیشه های خویش را پاک کنید
- از جالی خاک گیر برای کلکین های تان استفاده کنید
- پای پاک دهن دروازه
- شستن حویلی
- سرسبزی داخل حویلی
- ایجاد فضای سبز در داخل حویلی

نوت : در صورت انجام موارد اتی که گفته شما میتوانید خیال خود را از نظافت محل زندگی تان اسوده بسازید اما قرار نیست با یک بار یا دو بار انجام دادن این کار همه چیز خلاص شود شما باید به طور مکرر از نظافت محل زیست خویش آگاه باشید

نظافت جامعه

وقتی بحث بالای محیط جامعه دارد انسان ها میتوان سهم خود را در انها داشته باشند اما نه تنها یک یا دو نفر بلکه همه باید در این امر شامل باشند
وقتی شما نظافت محیط داخل را خوب نگهدارید و از الودگی هوا در محل زندگی تان جلوگیری میکنید عین شکل باید در جلوگیری از الوده شدن هوا خارج نیز سهم داشته باشید و نباید کاری انجام دهید که باعث الودگی هوا شهر و یا منطقه شما گردد
به طور بسیار ساده شما باید و نباید این کار ها را انجام دهید

- در سرک ها چیزی را آتش نزنید
- از کثافت دانی ها برای آناختن وسایل که به ان ضرورت ندارید استفاده کنید
- از سوخت های که باعث دود میشود باید استفاده نشود
- کوشش کنید خودرو یا وسیله نقلیه شما مستحکک نباشد
- به فضای سبز ضرر نرسانید
- کوشش شود جز از ایجاد یک فضای سبز باشید
- در امر پاکی شهر با دیگران همکار باشید
- افراد دیگر را نیز در این امر کمک کنید
-

اهمیت مردم در امر مبارزه با الودگی هوا

بشر سهم بسزایی در رفع و جلوگیری از الودگی هوا دارد و میتوان کمک زیاد در پاکی و تمیز کردن هوا و محیط داشته باشد یعنی قرار نیست الودگی که خود بشر ان را به وجود آورده است توسط غیز انسان و به اشکال دیگر از بین برده شود انسان ها مکلف هستند که هر آنچه را که تام امروز انجام داده اند دوباره اصلاح بسازند طبیعت را که این چنین الوده ساخته اند را دوبار پاک سازی نمایند خوب به طور کل انسان ها به جند دلیل باید جز این مکتب باشند و دراین راه کمک کنند

❖ نماد زندگی

یعنی ارزش قایل شدن به طبیعت که در ان زندگی میکنند از طبیعت که نسل ها در انجا هستند و بزرگ شدید و قرار است نسل های آینده تان در انجا باشد پس ایا برای نسل آینده تان چه به میراث میگذارید شهر های صنعتی الوده به هوا گرم و کاربنات و یا یک طبیعت پاک و هوای تمیز انسان ها میتواند در این بخش خود مختار باشد هر آنچه که امروز شما انجام میدهید قرار است در آینده دستگیر نسل جدید تان باشد شما میتوانید با جلوگیری از خرابی از محیط هوا به نسل آینده تان یک مثال خوب و برای انها یک تحفه خوب نیز تقدیم کرده باشید

❖ حس وجدان

هر انسان در ضمیر خویش یک قضاوت کنند خودی دارد یک قاضی که هیچ وقت رشوه نمیخورد و همیشه شما را به راه درست هدایت میکند انسان ها میتوانند خیلی اسوده باشند با وجدان اسوده پس با پاکی محیط زیست خویش و جلوگیری از الودگی هوا شما میتوانید خیلی راحت نزد وجدان خویش باشید در نزد خویش احساس غرور کنید که حل اقل برای نسل بشر ضرر خورساندی

❖ کمک و همکاری

یعنی زمانیکه شما یک ساحه سبز ایجاد میکنید و یا هم یک نهال غرس میکنید شما بر علاوه که خودتان از ان نفع به دست میاورید به دیگران نیز نفع میرسانید در عین حال به دیگران نیز کمک میکنید که در اسلام نیز از ان به عنوان صدقه جاریه یاد گیدیده است یعنی به هر اندازه که شما برای جلوگیری از الودگی هوا و یا در امر مبارزه با ان کار میکنید در عین حال یک کمک کننده خیلی خوب به دیگران خواهید بود به بشر که با شما زندگی میکند به بشر که در آینده زندگی خواهد کرد و تا غیزه

❖ ووظیفه انسانی

بعضا انسان ها وظایف دارند که باید مرجانی ادا کنند و حتا مرجانی هم نی در مقابل مزد که طبیعت به شما اهدا میکند نگهداری از طبیعت یک وظیفه کلی بشر میباشد که انسان ها مکلف هستند که انرا نگهداری کنند و هر انسان مکلف به انجام وظیفه است و چگونه میتوان وظیفه خود را ادا کند قرار ذیل

- ایجاد فضای سبز
- ایجاد و غرض نهال ها در شهر و محل زندگی
- پاک نگهداشتن محیط
- حفاظت از محیط زیست
- استفاده نکردن از وسایب غیز معیازی
- استفاده نکردن از سوخت غیر معیاری
- دور نگهداشتن فابریکات و شرکت ها
- و دیگر مسایل

فصل سوم

جایگاه محیط زیست در دستورات دینی

نوت مختصر

عواقب زیانبار بهره‌برداری بی‌رویه از طبیعت و پیدایش انواع آلاینده‌ها در محیط زیست، پیشرفت و توسعه بدون برنامه‌ریزی همه جانبه که با تخریب و آلودگی محیط زیست همراه است، نگاه جهانی به مؤلفه‌های زیست محیطی در جهان، وضعیت مخاطره-آمیزی را نشان می‌دهد. ضرورت تدوین اصول اخلاق زیست محیطی که نظر بر آرمان-های اخلاقی الهی داشته باشد و در عین حال توسعه و بهبود زندگی مادی را نیز در بر-گیرد، جدیتر از هر زمان دیگر است. چنین مجموعه‌ای از اصول و مبانی نمیتواند به نحو جامع توسط فرد يك یا گروه تدوین گردد، زیرا نیازمند مبانی هستی‌شناسی و انسان‌شناسی برگرفته از منبعی فرای طبیعت آموزه‌های وحیانی می باشد. محیط زیست عبارت است از همهی چیزهایی که در اطراف ما وجود دارند و روی آنها تأثیر می‌گذاریم و آنها نیز ما را متأثر می‌سازند و شامل محیط طبیعی، محیط مصنوعی و محیط اجتماعی است. از منظر اسلام میتوان به اصولی اشاره کرد، که مهمترین آنها از این قرارند: عدالت در محیط زیست، آبادی محیط زیست مصنوعی، دعوت به حفاظت از محیط زیست، بررسی اثرات زیست محیطی طرح‌های توسعه، جلوگیری از تخریب و آلودگی محیط زیست، مصرف بهینه، بهداشت محیط، بهداشت آب، بهداشت هوا، بهداشت صدا، بهداشت زمین، بهداشت زباله، ایجاد سیستم بازیافت، توسعه فضای سبز و اجرای پیمان-های ملی و بین‌المللی

عدالت قانون عام است که تمامی نظام آفرینش را شامل میشود به مفهوم که حق هر موجودی، چنان که شایسته‌ی اوست ادا شود که شامل انسانها، حیوانات، گیاهان و حتی اشیای به ظاهر بیجان، مانند آب، سنگ و خاک نیز میشود.

عدالت برای محیط زیست از بخش های ذیل بحث میکند

اکوسیستم طبیعت

برهم خوردن نظام اکوسیستم¹ طبیعت توسط انسان که به معنای بر هم خوردن حقوق عناصر زیست محیطی و در واقع تهی شدن منابع طبیعی توسط انسان از انرژی، ذخایر زیرزمینی و مواد غذایی و بطور کلی منابع تجدید ناپذیر است

عناصر اصلی

آلودگی عناصر اصلی تغذیه انسان یعنی آب و خاک، هوا و تجمع مواد زاید و آلودهکنندهها که حق حیات موجودات زنده از جمله انسان را از آنان سلب می کند.

مواد اولیه

استفاده از مواد اولیه و ذخایر کره‌زمین به منظور ساخت سلاح های مرگبار و یا دیگر کالاهای غیر مفید و زیانبار برای بشر که در حقیقت استفاده‌ی نابحق از مواد فوق زمینه بحران محیط زیست را بوجود آورده است.

2- امنیت در محیط زیست

امنیت نقش بسیار مهمی در محیط طبیعی، محیط مصنوعی و محیط اجتماعی دارد. اگر چه تا انسان آن را از دست ندهد قدرش را نمیداند. (پیامبر اسلام(ص) فرموده است «نعمتان مکفورتان(مجهولتان) الا من و العافیة» (مجلسی، 1413ق، ص81). معنی (امنیت و سلامتی دو نعمتی است که برای همه ناشناخته است و تا زمانی که از دست نداده‌اند پی به اهمیت وجودی آنها نمی برند.» (مجلسی، 1413ق، ص81).
مام علی(ع) رفاه و آسایش و پیشرفت مادی و معنوی زندگی را در سایه وجود امنیت میداند

3- اصل لاضرر در محیط زیست

لا ضرر « پشتوانه ای در حفاظت از محیط زیست است. اصل « این اصل در حقیقت روح حاکم بر همه قوانین اسلامی است. به موجب این اصل، در اسلام زیان رساندن به دیگران، به هیچ وجه مشروعیت ندارد؛ طبق قاعده‌ی لا ضرر هر گونه تصرف، تغییر و بهره برداری از جامعه‌ی انسانی و طبیعت که موجب تضییع حقوق دیگران شود از نظر اسلام ممنوع و مردود است.

ریختن زباله

ریختن زباله در مکانهایی که برای انسان و محیط زیست زیانآور باشد. مانند نفوذ پسابهای نفتی به سفره‌های آب زیرزمینی.

ذخایر زیر زمینی

بهره برداری غیر مجاز از ذخایر طبیعی مانند چاههای نفت و گاز که منجر به ضرر به نسلهای آینده میشود.

وسایت دودی

استفاده از خودروهای دودزا و کارخانه های غیر استاندارد به خصوص در نزدیکی شهرها.

الودگی صوتی

ایجاد آلودگی صوتی به گونه ای که مزاحم شهروندان باشد، مانند صدای کارخانه‌های نزدیک شهر.

انسان موجودی است که خداوند متعال به او مسئولیت آبادگری زمین را داد:

«هو انش اکم من الارض و استعمرکم فیها» (اوست که شما را از زمین آفرید و آبادی آن را به شما واگذاشت). (قرآن کریم، هود، 61)

در آیه‌های دیگر خداوند انسان را از تخریب و بر هم زدن نظام انسجام یافته طبیعت و ویرانی آن بر حذر می‌دارد: «و لا تفسدوا فی الارض بعد اصلاحها». (و در زمین پس از اصلاح آن فساد نکنید). (قرآن کریم، اعراف، 56)

از آنجایی که آبادگری و پرهیز از هر نوع ویرانگری به منظور تأمین نیازها و خواسته‌های انسان است، پس در حقیقت این همان طرح توسعه‌ی پایداری است که امروزه مورد توجه اندیشمندان زیست محیطی قرار گرفته است. یعنی تلاش در جهت برآوردن نیازمندی‌های نسل حاضر، بدون آن که به امکانات و توانمندی‌های نسل‌های آینده آسیب‌رساند به عبارت دیگر

5- دعوت به حفاظت از محیط زیست

در نظام تربیتی اسلام از دیده بانی و مراقبت از یکدیگر در جامعه و حفاظت و مراقبت از محیط زیست بشر تحت عنوان «امر به معروف و نهی از منکر» یاد شده است:

«ولتکن منکم امة یدعون الی الخیر و یامرون بالمعروف و ینهون عن المنکر و اولئک هم المفلحون». (باید از میان شما، جمعی دعوت به نیکی، و امر به معروف و نهی از منکر کنند و آنها همان رستگارانند). (طوسی، 1415ق، ص20)

وقتی که محیط زیست در اثر عملکردهای عده‌های دچار انواع آلودگی‌ها می‌شود و یا وقتی که کوهی زمین دچار بحران‌های زیست محیطی مختلف می‌گردد، این مسایل تنها دامن انسان‌های بدکار و متخلف را نمی‌گیرد بلکه همگی انسان‌ها باید به‌ای آن را بپردازند.

6- بررسی اثرات زیست محیطی طرح‌های توسعه

از این رو، پروژه‌های مهم در زمین‌های کشاورزی، صنعت، خانه‌سازی، دفع مواد زاید سمی و خطرناک و مواد زاید جامد شهری و فاضلاب شهری، شیلات، جنگلداری و استخراج معادن، توسعه صنعت نفت، گاز و پتروشیمی، تولید و انتقال نیرو، به ویژه نیروگاه اتمی پروژه‌های زیر بنایی، فرودگاه، بنادر دریایی، تأمین آب و احیای زمین و غیره نیازمند بررسی زیست محیطی توسعه می‌باشند.

7- جلوگیری از تخریب محیط زیست

خداوند متعال می‌فرماید: «و اذا تولى سعى في الارض ليفسد فيها و يهلك الحرث و النسل و الله لا يحب الفساد» (و چون به قدرت و حاکمیت دستیابد می‌کوشد تا در زمین فساد کند و کشت و نسل را نابود سازد و خداوند فساد را دوست ندارد). (قرآن کریم، بقره، 99).

نکات زیر از دقت در آیه فهمیده می‌شود:

7-1- به گفته مفسران مقصود از «حرث» در آیه گیاه به معنای عام است که شامل مزرعه‌ها، درختان، گیاهان و چراگاه‌ها می‌شود.

7-2- واژه «نسل» در این آیه عام است و شامل نسل آدمیان حیوانات و پرندگان می‌شود و نابودی گیاهان، زمینه از میان رفتن نسل حیوانات، پرندگان و آدمیان می‌باشد

7-3- نابودی گیاهان و نسل حیوانات و پرندگان و انسان‌ها فساد در زمین است.

آلوده کردن آب، خاک و هوا نیز در صورتی که عرصه‌ی حیات زیست-مندان مختلف زمینی را دچار اختلال نماید و نظام آراسته و صالح جاری در عرصه‌ی محیط زیست را دچار اختلال نماید از مصادیق بارز فساد و رفتارهای ناهنجار زیست محیطی تلقی می‌گردد.

اسلام به منظور حفاظت از محیط دستورات و برنامه‌های فراوانی در تمامی عرصه‌های حیات بشری، اعم از معنوی، مادی، فردی و اجتماعی عرضه کرده‌است. محیط اجتماعی زندگی انسان آثار اجتناب ناپذیری بر روان و رفتار او دارد. انسان بسیاری از صفات خود را از محیط کسب میکند. محیط‌های پاک غالباً افراد پاک پرورش میدهند و محیط‌های آلوده غالباً افراد آلوده. «والبلد الطیب یخرج نباته باذن ربه و الذي خبث لا یخرج الا نکدا كذلك نصرف الایات لقوم یشکرون» (سرزمین پاکیزه (و شیرین) گیاهش به فرمان پروردگار میروید اما سرزمین‌های بد طینت (و شوره زار) جز گیاه ناچیز و بیارزش از آن نمیروید. در این مثال انسانها به گیاهان تشبیه شده‌اند و محیط زندگی آنها به زمین‌های شور و شیرین. در يك محیط آلوده هر چند که آموزش کارآمد باشد پرورش انسان‌های پاک دشوار است همانگونه که باران در زمین شوره‌زار گل نمیرویاند. به همین دلیل برای تهذیب نفوس و تقویت اخلاق صالح باید به اصلاح محیط همت گماشت.

بنابراین جلوگیری از آلودگی محیط زیست، مسأله امروزی نبوده بلکه در طول تاریخ اسلام اهمیت داشته است. پیامبر در حدیثی میفرماید: «زمین را مسح کنید زیرا او نسبت به شما نیکی و لطف و محبت دارد».(نهج الفصاحه).

منظور از آلودگی، وارد ساختن مستقیم یا غیر مستقیم هرگونه ضایعات زیانبخش توسط انسان به محیط زیست است که در نتیجهی چنین عملی، خطراتی متوجه سلامت انسان و حیات جانوری یا گیاهی شده، به امکانات زیستی صدماتی وارد می‌آید و یا سایر کاربردهای مشروع محیط زیست مختل میگردند. از آنجا که هدف از آفرینش همهی مخلوقات از جمله آب، خاک، هوا، گیاه و حیوان تنعم و بهرهوری انسان است، هیچ کس این حق را ندارد که عناصر حیاتی زندگی آدمی را که توسط خالقش به ودیعه به او سپرده شده آلوده یا تباه سازد. از طرف دیگر، به موجب تعدادی از آیات و روایات، بسیاری از مخلوقات دیگر هم از جمله آب و حیوانات همانند انسان، خود واجد ملاک تقدس‌اند، و یا به عبارتی به علت شدت آمیختگی آنها با انسان و سایر جنبندگان نباید آنها را آلوده ساخت، به حریم پاک آنها تجاوز ناپاکانه کرد و ستم و آزار در حق آنها روا داشت(گرچی،

بهبود سازی

اسلام به سالمسازي، زینتبخشی و بهرهمندی از اشیای پاکیزه در محیط زندگی و حتی در عبادت اهمیت بسیار داده‌است. به طوری که خداوند متعال کره‌ی زمین را با زینت ستارگان آراسته است:

«انا زینا السماء الدنيا بزینة الكواكب» (ما آسمان این دنیا را به زیور ستارگان آراستیم)(قرآن کریم، صافات، 6).

و در آیاتی دیگر بهرهمندی از زینتها و پاکیزگی را از فرامین الهی شمرده است:

«یابنی آدم خذوا زینتکم عند کل مسجد و کلوا واشربوا و لا تسرفوا انه لا یحب المسرفین قل من حرم زینة الله التي اخرج لعباده و الطیبات من الرزق قل هي للذین ءامنوا فی الحیوة الدنيا خالصة یوم القیمة كذلك فصل الایات لقوم یعلمون» (ای فرزندان آدم زینت خود را به هنگام رفتن به مسجد با خود بردارید و (از نعمت های الهی) بخورید و بیاشامید ولی اسراف نکنید که خداوند مسرفان را دوست نمی دارد بگو: «چه کسی زینت های الهی را که بندگان خود آفریده و روزی های پاکیزه را حرام کرده است؟!» بگو: «این ها در زندگی دنیا برای کسانی است که ایمان آورده اند (اگر چه دیگران نیز با آن ها مشارکت دارند ولی) در قیامت خالص (برای مؤمنان) خواهد بود.» این گونه آیات (خود) را برای کسانی که آگاهند شرح می دهیم) (قرآن کریم، اعراف، 31 تا 32).

پاکیزگی محیط اطراف ما به خصوص خانه و کاشانه و محل کار و زندگی از جمله مسایل مهم در بهداشت محیط می باشد

امام صادق فرمود: «و لا تؤوا التراب خلف الباب فانه ماؤی الشیطان» (خاکروبه را پشت در خانه نریزید که ماوای شیطان است)(مجلسی، 1413ق، ص404).

امام علی(ع) فرمود: «نظفوا بیوتکم من حوک العنکبوت فإن ترکه فی البیت یورث الفقر» (تار عنکبوت را از خانه‌هایتان پاک کنید که ترک این کار فقر به دنبال خواهد داشت)(برقی، 1370ق، ص624). آلوده‌کردن محیط زیست و منابع خدادادی میتواند این نعمتهای خداداد را از دایره بهرهوری و ارزشمندی خارج سازد. از این رو در اسلام فرامین زیادی بر عدم آلودگی محیط وارد شده است. یکی از عوامل آلوده‌کننده نجاستها هستند که مؤمنان باید از آن بپرهیزند.

در روایات آمده است که از نجس کردن محیط زندگی پرهیز کنید مکانهایی چون اطراف مساجد، کنار رودخانهها، باغهای میوه و زیردرختان میوه، جلو و اطراف خانههای مردم و گذرگاهها از جمله آنها می باشد. امام علی(ع) یکی از آثار پاکیزگی را از بین رفتن غم و غصه دانسته و میفرماید:

«التطیف من الثياب يذهب الهم والحزن وهو طهور للصلاة» (پاکیزه بودن لباس غم و غصه را از بین میبرد و شرط درستی نماز است) (الکلینی، 1388ق، ص28).

یکی از دلایل افسردگیها و مشکلات عصبی جوامع را میتوان چنینآلودگی دانست. امام صادق(ع) زندگی را با عناصر آلوده حیات ناگوار میدانند و میفرماید:

«لا تطيب السكني الا بثلاث الهواء الطيب و الماء الغزير العذب و الارض الخوارة»

(زندگی بدون احراز سه عامل (زیست محیطی و) حیاتی گوارا نیست هوای پاک و تمیز آب فراوان و گوارا و زمین حاصلخیز و قابل کشت و زرع) (ابن شیعہ، 1404ق).

10 - بهداشت محیط مسجد

یکی از مکانهای عمومی که بهداشت آن مورد توجه اسلام است مسجد می-باشد. مسجد جایی است که ظاهر و باطن فرد و هم اجتماع را آراسته و بدون آلودگی میخواید (پاک نژاد، 1361، ص90).

ظاهر بدن: گاه بلافاصله پس از در ورودی برخی مساجد آینههایی که در خور شأن خانه خدا - مساجد - است و بر ستونی نصب شده (در مشاهد متبرکه و مزار صلحا نیز هست) تا مسلمانی که وارد میشود بدین طریق بتواند اگر موهایش ژولیده است شانه بزند و یا اگر مشکلی در ظاهرش وجود داشت برطرف سازد و خلاصه با سر و وضعی آراسته وارد گردد به علاوه اینکه هنگام ورود برای جلوگیری از ایجاد تعفنی که امکان وجودش در ازدحام و جاهای گرم بیشتر است عطر و گلاب میپاشند. (بعضی این مستحب را که معطر بودن و پاکیزه داشتن سر و وضع است خود رعایت میکنند).

اینکه پروردگار فرمود: «حُدُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ» (قرآن کریم، اعراف، 31).

مسلمان مترصد است همیشه لباس خوب و پاکیزه‌های داشته به شکل و وضع خود بیاعتنا نباشد از حضرت امام حسن مجتبی (ع) که بهترین جامه‌ی خود را موقع نماز در بر میکرد سبب این کار را پرسیدند فرمود: خداوند جمیل است و جمال و زیبایی را دوست دارد. به این جهت خود را برای رفتن به پیشگاه الهی زینت می-کنم خداوند امر فرموده که با زینتهای خود در مساجد حاضر شوید.

11 - اصل توجه به بهداشت آب

آب یکی از نعمتهای بزرگ پروردگار است که مابقی حیات تمام موجودات می باشد.

قرآن فرموده است: «و جعلنا من الماء كل شيء حي» (و هر چیز زنده‌ای را از آب پدید آوردیم) (قرآن کریم، انبیاء، 30).

آب نزدیک به 72 درصد سطح کره زمین را پوشانده است. 97/2 درصد حجم آب کره زمین در اقیانوس ها و دریاهاست. حدود 1/23 درصد آبهای زمین شیرین است، که حدود یک سوم این مقدار قابل مصرف است. مابقی آب شیرین به صورت برف و یخ در نواحی قطبی و یخچالهای طبیعی وجود داشته و غیر قابل استفاده است (حلم سرشت و دل پیشه، 1382، ص45). با توجه به

پیامبر فرمودند که: «إن للماء أهل» (آب هم زیستگاه موجوداتی است).

آلوده شدن آبهای سطحی و زیرزمینی توسط نشت نفت و سایر مواد، ضرورت تصفیه آبهای داخل پالایشگاه و تصفیه پسابها همگی نکاتی مهم هستند.

اسلام هیچ عذری را برای آلوده کردن آب نمیپذیرد حتی اگر در جهت مقابله با دشمن باشد. امام صادق(ع) خطاب به یکی از یارانش فرمود: «ولا تفسد علي القوم ماءهم» (آب مردم را آلوده نکن).

12 - اصل توجه به بهداشت هوا

یکی از عناصر ارزشمند و حیاتی هوا است. چیزی که با استنشاق آن زندگی خود را تداوم می بخشم. همانطور که قبلاً اشاره شد در سخنی از امام صادق (ع) آمده است: «خوشی زندگی با حضور سه چیز میسر است که هوای پاک یکی از این سه به شمار می رود»¹ هوا، اقیانوسی است که در آن تنفس می کنیم. 99/9 درصد هوا از نیتروژن، اکسیژن، بخار آب و گازهای بی اثر تشکیل شده است. هوا، انسان، گیاه و حیوان را در برابر خطرات زیانبار تابش اشعه های خورشید حفظ میکند. فعالیت های انسانی² میتواند موادی را وارد هوا کند که بعضی از آن ها مشکلاتی را برای انسان ها، گیاهان و حیوانات به وجود آورد (خبرگزاری جمهوری اسلامی، 1384). از جمله مونواکسیدکربن که منبع اصلی تولید آن وسایط نقلیه موتوری است.

مصرف بیش از حد سوخت های فسیلی (مانند نفت، گاز و زغال سنگ) باعث آلودگی هوا شده که این خود بزرگترین خطر برای سلامتی انسان است. بر اساس برآورد سازمان جهانی بهداشت³ آلودگی هوا در هر سال موجب مرگ سه میلیون نفر می شود. تأثیر آلودگی هوا بر افراد مختلف متفاوت است. آسیب پذیری برخی افراد در برابر آلودگی هوا بسیار بیشتر از سایرین است. کودکان سن و سال و سالمندان بیشتر از دیگران از آلودگی هوا آسیب می بینند. برخی بیماری ها مانند آسم، بیماری قلبی و ریوی در مواقع آلودگی هوا تشدید میشوند. آثار کوتاه مدت آلودگی هوا عبارتند از: حساسیت چشمها، بینی، حلق، بیماری های دستگاه تنفسی، سردرد و تهوع. آلودگی هوا برای مدت کوتاه می تواند بیماری مبتلایان به آسم و آمفیزم را تشدید کند. آثار دراز مدت آلودگی هوا میتواند بیماری مزمن تنفسی، سرطان ریه، بیماری قلبی و حتی آسیب به مغز، اعصاب، کبد و کلیهها را شامل شود. عقیمی ناشی از کاهش شمار اسپرم در مردان از عوارض آلودگی هوا شناخته شده است. آلودگی هوا نه تنها در تشدید آسم نقش دارد بلکه بزرگترین عامل خطر در ایجاد این بیماری محسوب میشود. پزشکان از جمله عوامل مؤثر در بروز جوش صورت را آلودگی هوا معرفی میکنند. در تحقیقات انجام شده مشخص شده است آلودگی هوا در بروز چاقی نقش دارد و تأثیر آن بر مرگ زودرس در نواحی آلوده شهرها به اثبات رسیده است. آلاینده ها توان گیاهان را برای مقابله با بیماری ها و حشرات کاهش می دهند و در رشد آنها تأثیر منفی می گذارند.

امام علی (ع) فرمودند: «نهی رسول الله (ص) ان یلقي السم فی بلاد المشرکین» (رسول خدا (ص) از ریختن سم در سرزمین مشرکین نهی کرده - اند) (قرآن کریم، الکلینی، 1388ق، ص 28).

کارشناسان معتقدند که آلودگی هوا سه پیامد اصلی شامل «باران اسیدی، تخریب لایه ی ازن و گرم شدن کره ی زمین» را در مقیاس بینالمللی به دنبال داشته است (پورخباز، 1381).

اصل رعایت بهداشت صوتی

یکی از مشکلات زندگی شهری که متأسفانه زندگی پر از آرامش و به دور از سرو صدای برخی از روستاها را نیز اخیراً به تدریج تحت تأثیر قرار داده است، موضوع آلودگی های صوتی است.

سر و صدای محیط اطراف در دراز مدت منجر به ایجاد ضایعاتی در انسان میشود که در برخی موارد آثار آنها به صورت خستگی، خواب آلودگی و حملات عصبی بروز می نماید (ماهنامه دانستنی های هوای پاک، شماره 153، ص 432).

برخی از آثار آلودگی صوتی در انسان عبارتند از: دست رفتن قدرت شنوایی و یا کم شدن آن، حساسیت عصبی، گرفتگی عضلانی، شوک عصبی، تحریک پذیری شدید، خستگی روحی و جسمی، مالیخولیا، سرگیجه، ترس و اضطراب، آلرژی، از دست دادن تعادل بدن، ضعف قوهی بینایی، ضعف نیروی جسمی، امراض قلبی، بیبوست، سوء هاضمه، ورم معده و تمایل به خودکشی و قتل (ماهنامه دانستنی های هوای پاک، شماره 153، ص 432).

اندکی بیش از یک چهارم کره زمین را خشکی تشکیل میدهد و کمتر از یک سوم خشکی های روی زمین برای دامها، محصولات کشاورزی و زندگی انسان مفید می باشد. بقیه سطح خشکیها را نواحی سرد قطبی، کویرهای خشک و سوزان و کوهستان های سنگی تشکیل می دهند. (روشنی، 1381، ص59).

خاک لایه بسیار نازکی از کره زمین را تشکیل می دهد. وجود و تغذیه موجودات زنده به آن وابسته است. غیر از قطبین که در زیر یخ ها مدفون هستند یک و نیم میلیارد هکتار زمین موجود است، که یازده درصد آن در دستکشاورزی است و مابقی آن غیر قابل کشت میباشد. (روشنی، 1381).

در روایات انسان ها در برابر سرزمین هایی که در آن زندگی می کنند نیز مسؤل شناخته شدهاند:

«فإنکم مسؤلون حتی عن البقاع و ...» (شما در مورد زمین ها و ... نیز مسؤل هستید) (نهج البلاغه).

اما امروزه شاهد آن هستیم که چگونه خاک های مرغوب تبدیل به ساختمان ها و مراکز صنعتی و یا آلوده به انواع مواد شیمیایی و سمی می شوند و عرصه های حیات را برای انسان ها، و موجودات دیگر تنگ می کند. امروزه شاید به دلیل حمل و نقل زیاد نفت و مشتقات آن امکان آلودگی آب و خاک زیاد است.

این آلودگی ممکن است تصادفی بوده و یا عملاً آلایندههایی مانند فاضلاب پالایشگاههای نفت به خاک افزوده شده و یا بر روی آن تخلیه شود. آلودگی خاک با مواد نفتی اهمیت به سزایی داشته و مقدار کم آن میتواند طعم و بوی آب مشروب را نامناسب سازد. اگر در نقطه های مقداری مواد نفتی بر روی خاک ریزش کرده باشد لازم است از پخش و گسترش آن جلوگیری نموده و اجازه ندهیم سطح بیشتری را آلوده کند زیرا در صورت نفوذ در خاک و آلوده ساختن اعماق آن، امکان بهسازی و رفع آلودگی از خاک دشوارتر گشته و از سوی دیگر کمبود اکسیژن در اعماق خاک فعالیت میکروارگانیسمها و موجودات زنده ضروری را محدود سازد (حلم سرشت و دل پیشه، 1382، ص47).

15 بهداشت زباله و مواد زاید

موضوع دفع فضولات هنگامی مورد توجه واقع میشود که انسان به صورت اجتماعات به هم پیوسته و در یک مکان زندگی مشترک خویش را آغاز نمود این امر به ویژه بعد از چادر نشینی و ایجاد شهرها ضروری شد. تاریخ اسلام گواه آن است که در دوره پیامبر (ص) و امام علی (ع) گروهی مسؤل جمع آوری زبالهها و خروج آن از شهرها بود (یعقوبی) اسلام دستوراتی در مورد توجه به نظافت خانهها و جمعآوری خاکروبها داده است. بر طبق آیات قرآن هر یک از نعمتهای خداداد دارای مقدار معین است و در استفاده از آنها حدی وجود دارد که نبایستی از آن حد فراتر رفت دنیای امروز که پی به این حقیقت برده سخت به این موضوع توجه کرده و در این زمینه با فنون خاصی از زبالهها بهترین کودها را می سازند و یا از مواد موجود در آن (مثل کاغذ، فلزات و شیشه) ماده خام اولیه برای تهیه کاغذ، شیشه و فلزات مختلف به دست میآورد و یا حتی از فاضلابها پس از تصفیه کردن، آب قابل استفاده برای مصارف کشاورزی و غیره تهیه می کند.

بازیافت به معنی قابل مصرف کردن مجدد مواد و یا استخراج یک یا چند ماده قابل مصرف از زباله به وسیله فرآیندهای ساده یا پیچیده است.

انسان با عمل به بازیافت سعی بر آن دارد تا مواد زاید یک چرخه را قابل مصرف مجدد ساخته و با این عمل علاوه بر صرفهجویی اقتصادی، به امر پاکسازی و حفاظت از منابع و محیط زیست کمک نماید. اهمیت دفع بهداشتی زبالهها هنگامی بر همگان روشن خواهد شد که خطرات ناشی از زبالهها به خوبی شناخته شود. زبالهها نه تنها موجب شیوع بیماریها و زشتی طبیعت میشوند، بلکه می توانند با آلوده کردن آب و خاک و هوا خسارتهای زیست محیطی فراوانی را به بار آورند. به همان اندازه که زبالهها متنوعاند خطرهای ناشی از مواد تشکیل دهنده آنها نیز میتواند متفاوت باشد.

عدم بازیافت مواد مفید موجود در زبالهها با توجه به حجم بسیار زیاد زباله، نوعی کفران نعمت و اسراف میباشد به ویژه بر مبنای تکالیف و وظایف الهی متناسب با توانایی انسانها میباشد بر این اساس و با توجه به اینکه در سایه پیشرفت علم و تکنولوژی، امکان بهره‌برداری از مواد موجود در زبالهها امکان پذیر گردیده، و با توجه به حجم بسیار زیاد زبالهها و جنبه اسلامی جلوگیری از اسراف و کفران نعمت ضرورت ایجاد سیستمهای بازیافت بیش از پیش روشن میگردد.

در مراکز صنعتی به ویژه پالایشگاهها ضروری است تا واحدهای تصفیه و بازیافت آبهای آلوده به منظور استفاده ی مجدد آن در برجهای خنککننده که مستقیماً سبب کاهش میزان آب مصرفی خواهد شد احداث شود تا موارد زیر را بازیافت نماید:

- آبهای آلوده به مواد نفتی عملیات پالایش

- آب بارندگی

- فاضلاب های بهداشتی

پس از عملیات تصفیه پساب مواد زیر جدا سازی میشود:

آب، روغن یا مواد نفتی هیدروکربنی، لجن شامل مواد زاید و جامد و... تا از موارد تصفیه شده استفاده بهینه شود.

16 اصل توسعه‌ی فضای سبز

درخت و درختکاری، سبزه و سر سبزی و اثرهایی هستند که همواره از ابتدای آفرینش انسان در مفاهیم دینی مطرح بوده اند. و باغهای بهشت به عنوان پاداش و زیستگاه آغازین و واپسین او در تکوین الهی رقم خورده است. از این رو بشر انس خاصی با طبیعت دارد، دنیا نیز که زیستگاه موقت انسان است، باز از درخت و سبزه دور نبوده و کشاورزی اولین صنعتی است که خداوند پس از هبوط انسان به زمین به وی یاد داده است تا به آبادانی زمین بپردازد. و در حقیقت نماد آبادانی زمین، مراتع، جنگلها، باغ ها و مزارعی است که به وجود آمده است.

خداوند متعال به انسان ماموریت داده است که به آبادانی زمین بپردازد: «هو أنشأكم من الارض و استعمرکم فیها» (اوست که شما را از زمین آفرید و آبادی آن را به شما واگذاشت)(قرآن کریم، هود، 61).

17- اجرای پیمانهای زیست محیطی ملی و جهانی

تخریب محیط زیست که در اثر دخالت بشر در طبیعت ایجاد شده مصیبتی جهانی شده است که هیچ يك از کشورهای جهان از عواقب شوم آن بر حذر نخواهند ماند و هیچ کشوری هم به تنهایی قادر به مهار آن نخواهد بود. متوقف کردن این روند فاجعه آمیز تنها زمانی میسر است که همهی کشورها دست به دست هم داده و با همکاری و همیاری بینالمللی، آتشی را که افروخته شده خاموش کنند. تخریب محیط زیست مرز نمیشناسد. آلودگی هوا و مواد سمی از طریق جریان هوا و رودخانهها و دریاها و غیره از شهری به شهر دیگر و از کشوری به دیگر کشورها منتقل میشود.

بر این اساس کسی که خواهان حمایت و حفاظت از محیط زیست است،

بایستی به هم پیوستگی و ارتباط ساختاری محیط زیست و توسعه را هیچ وقت از نظر دور ندارد. از این رو سیاست حفاظت محیط زیست چیزی گستردهتر و فراتر از مرزهای مصنوعی و سیاسی و جغرافیایی و طبیعی کشورها است و اعمال آن نیز بایستی به گونهای باشد که مسؤولیتپذیری کل جهان را در برگیرد و همه کشورها و آحاد مردم در قبال آن احساس تکلیف و وظیفه نمایند. در يك کلام باید نظام حاکم بر جهان هم در سطح ملی متحول شود و شرایط نوینی ایجاد شود که زندگی سالمتر و سعادتمندتری را برای بشر به ارمغان آورد و در ایجاد این تحول، نه تنها سیاستمداران آیندهنگر و خوش فکر بلکه مردم عادی نیز نقشی عظیم دارند. این تك تك افراد بشر هستند که از تخریب محیط زیست صدمه می بینند و همانها هم باید برای معکوسکردن این روند به

حرکت در آیند. حکومت-ها تنها هنگامی به اقدامات جدی در جهت حفظ محیط زیست دست خواهند زد که مردم خواستار آن شده باشند(براون و همکاران، 1990م/1370ش).

خداوند نیز در قرآن بر اجرای پیمانها تأکید فراوان نموده است. در نخستین آیه سوره مائده میخوانیم: «ای کسانی که ایمان آوردهاید، به پیمانها و قراردادهایی که منعقد میکنید وفا نمایید.»

در سوره نحل نیز آمده است: «هنگامی که پیمان بستید به عهد خدا وفا کنید و هرگز پیمانهای خود را پس از آنکه محکم بستید نقض ننمایید.» نکتهای مهم این آیه این است که قرآن در آیه فوق از قراردادها به عنوان پیمان خدا یاد نموده و متعهدین را یاد آور میشود که با عقد پیمان، گویی با خدا قرارداد نمودهاند و پیمان خدا نی

ز مورد بازخواست خواهد بود.

نتیجه

انسان عنصری جدایی ناپذیر از مجموعی نظام هستی است، موقعیت او در برابر طبیعت باید بر اساس حقیقت آفرینش تعیین گردد. در بینش اسلامی چنین ارتباطی توسط کسی مشخص میشود که خود آفرینندهی عالم هستی است.

خداوند برای بندگان خود وظایف و تکالیفی تعیین نمیکند مگر اینکه در آن مصلحتی باشد که دنیا و آخرت آنان را اصلاح نماید؛ خداوند جز به اموری نیکو و پسندیده دستور نداده و جز از اموری زشت که موجب انحطاط دنیا و آخرت بندگان است نهي نکرده، و انسان بر طبق آن دستورات کاری را انجام نمیدهد مگر اینکه عقل نیز همان را میپسندد، و چیزی را ترك نمیکند، مگر اینکه عقل هم ترك آن را شایسته می داند.

نقش اسلام در اخلاق زیست محیطی از ابعاد مختلف مهم است:

1- تعدیل غرایز و خواستههای انسان در عرصهی محیط زیست:

وجود انسان، در بردارندهی مجموعهای از سلسله غرایز و تمایلات درونی است که زندگی انسان بر آنها استوار است. اگر روزی این تمایلات از انسان گرفته شود، انگیزهی حیات از او سلب میگردد و سرانجام نسل وی به نابودی میگردد. ولی این غرایز در صورتی وسیله سعادت و موجب خوشبختی جامعه انسانی است که در به کاربردن آنها، از هر نوع افراط و تفریط خودداری شود و به اصطلاح خواستههای درونی او تعدیل گردد و به طرز صحیحی رهبری شوند

2- آموزش و پرورش اخلاق زیست محیطی:

«رفتار» همان ن تیجه و کارکرد «اخلاق» است که پس از آموزش و آگاهی صورت میپذیرد و به عبارت دقیقتر، کارهای انسان يك ریشهی اخلاقی دارد و به همین جهت ما، شناخت و آگاهی و روحیات و صفات افراد را در طرز رفت اخلاق زیست محیطی با پشتوانه دینی در عین حال که به ارتباطات انسان با طبیعت معنی میبخشد، این ارتباطات را آرمان ساز، شورانگیز و تعهد آور می-نماید. چنین اخلاقی پایه و اساسی برای تعهد و التزام و م سؤولیت است.

3- ضمانت اجرای قوانین زیست محیطی:

در زندگی روزانه بسیاری عوامل و حوادث موجب ایجاد نوعی عکسالعمل در ما میشود که حاصل آنها کوششی فعالانه، ذهنی یا عملی، از جانب ما است.

مانند عوامل و حوادثی که سلامت و تعادل جسمانی ما را به خطر میاندازند؛ ما در حالت طبیعی و سلامت فکری نسبت به حفظ سلامت جسمانی خود علاقمند بوده و از هر عاملی که حیات ما را به مخاطره افکند پرهیز میکنیم.

حوادث و پدیدههایی که در تضاد با نظام ارزشها و عقاید ما هستند منبعی دیگر در برانگیختن حس مسؤولیت ما به شمار میروند.

قوانین بشری هر قدر هم خوب و صحیح وض ع شده باشند از نظر ضمانت اجرا، ما را در بنبست قرار میدهند، تنها قدرت ایمان که شالودهی آن توجه به خدا و مقررات مذهبی است، بهترین بازرس و ناظری است که میتواند ضمانت اجرای قوانین را به عهده بگیرد.

آن اندازه تأثیری که از ایمان به خدا در ریشه‌کن ساختن عوامل مخرب زیست محیطی و هدایت افراد به راه صلاح و نیکی میتوان انتظار داشت از هیچ نوع سازمان و قدرت مادی ساخته نیست.

دعوت مردم به حفظ محیط زیست بدون استمداد از یک ریشه‌ی مذهبی بی‌اثر و یا کم‌اثر خواهد بود. به همین دلیل باید کوشش نمود تا عوامل مخرب زیست محیطی در پرتو ایمان و تقوی تضعیف گردیده و از بین برود.

1- به مجموع جمعیت های انواع مختلف جانداران یک منطقه، اجتماع انسانی و به مجموعه اجتماعات زیستی و رابطه آنها با محیط زندگی‌شان یک نظام اکولوژیک یا اکوسیستم گویند، یعنی نظام اکولوژیک مجموعه عناصر زنده و غیر زنده محیط در یک ناحیه معین است که با روابط و تأثیر متقابل به ساختن و مبادله مواد غذایی و انرژی اشتغال دارند (حلم سرشت و دل پیشه، 1382، ص 5).